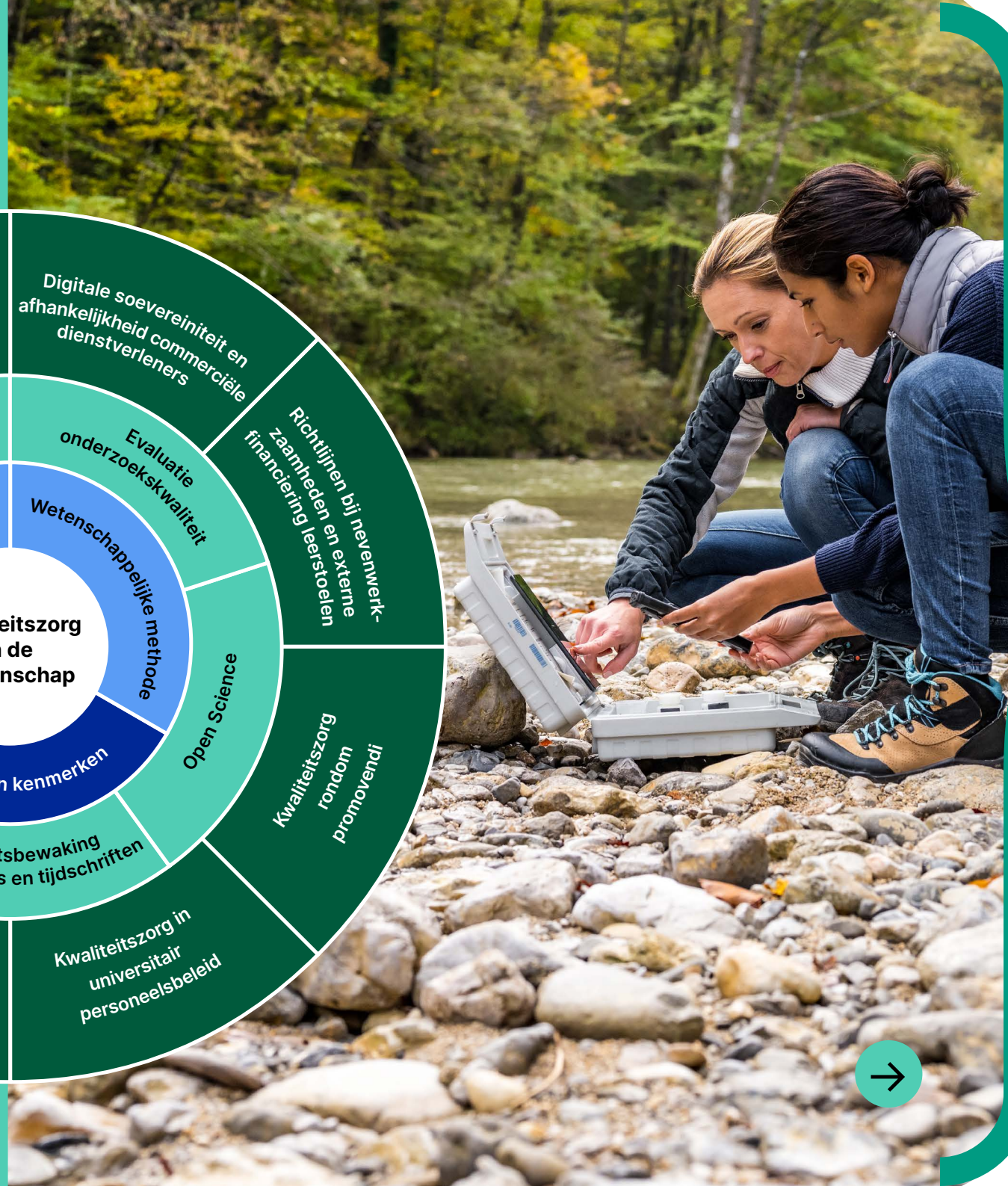
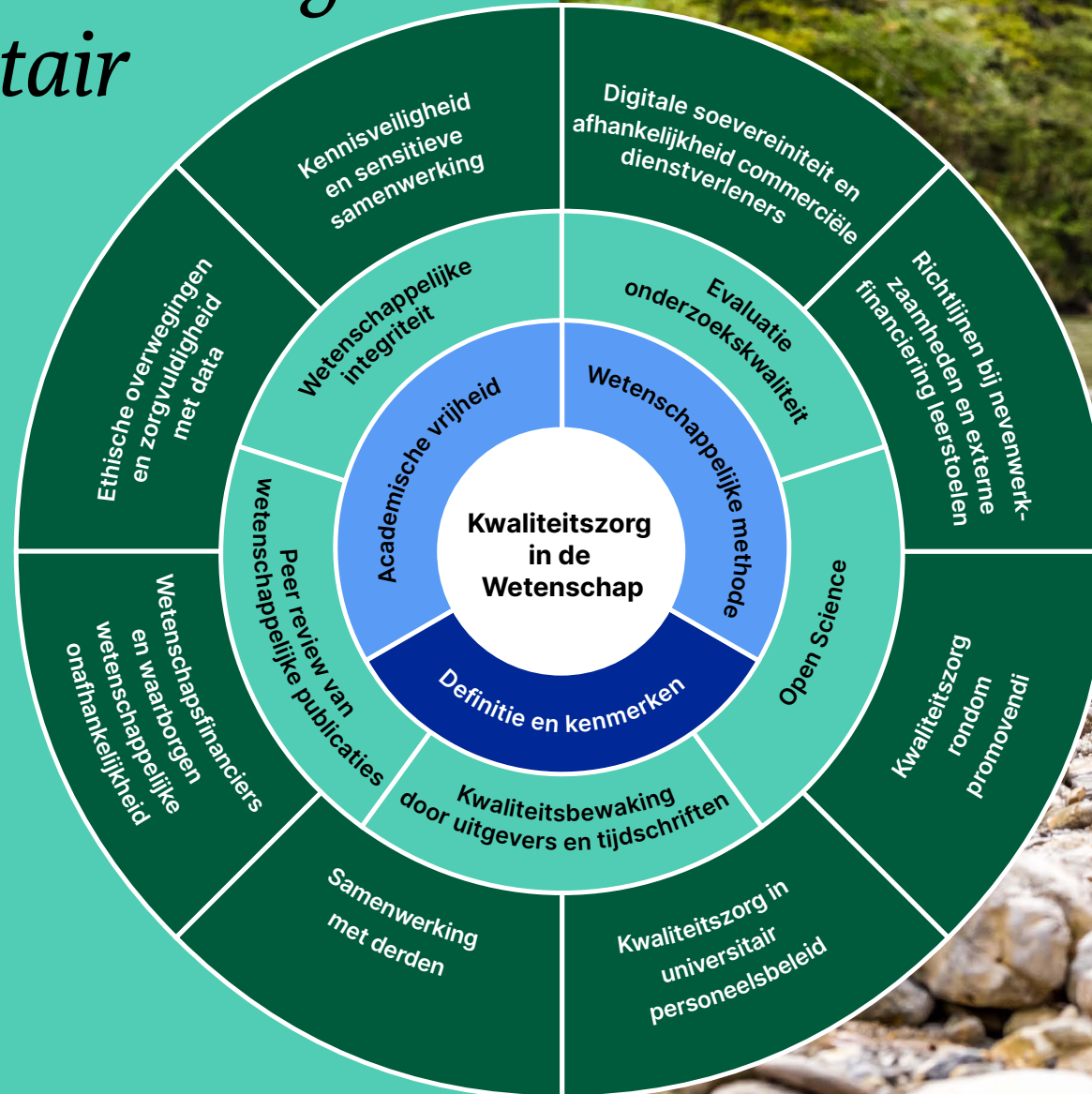

Wetenschap met Waarden: *kwaliteitszorg rondom universitair onderzoek*

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

Samenvatting

Nederlandse universiteiten dragen bij aan het oplossen van urgente maatschappelijke vraagstukken door nieuwe kennis te ontwikkelen en te delen. Dat vraagt om wetenschap die onafhankelijk, integer en van hoge kwaliteit is. Wetenschap ontleent haar waarde immers aan het feit dat zij wordt uitgevoerd binnen een zorgvuldig en normatief gereguleerd proces, zowel methodologisch als ethisch. Om dit te waarborgen maken universiteiten gebruik van verschillende kwaliteitsinstrumenten en standaarden, beschreven in dit document.

Wetenschap vindt plaats in een internationale context en wordt uitgevoerd in nauwe wisselwerking met maatschappelijke partners, subsidieverstrekkers en andere belanghebbenden. Daarom is kwaliteitszorg niet alleen de verantwoordelijkheid van individuele wetenschappers of kennisinstellingen, maar een gedeeld proces waarin onder meer internationale groepen wetenschappers, universiteiten, wetenschappelijke uitgevers en overheden een actieve rol spelen als medebewakers van kwaliteit. Ook de 'gebruiker' van wetenschap – of dat nu een collega-wetenschapper, beleidsmaker, bedrijf of geïnteresseerde burger is – speelt hierin een rol door wetenschap zorgvuldig te interpreteren, bij te dragen aan een constructief maatschappelijk gesprek en kennis uit de praktijk naar de wetenschap te brengen.

De kwaliteitszorg in de wetenschap berust op een breed stelsel van instrumenten en normen, waaronder:

- **Academische vrijheid** – vastgelegd in nationale en internationale wetgeving; stelt wetenschappers in staat vrij te onderzoeken, publiceren en doceren, maar vereist zorgvuldige bescherming en borging binnen universiteiten, wetgeving en overheidsbeleid.
- **De Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (NGWI)** – vormt de basis van professioneel handelen met principes als eerlijkheid, zorgvuldigheid en onafhankelijkheid, vertaald naar concrete normen voor goede onderzoekspraktijken.
- **Strategy Evaluation Protocol (SEP)** – onderzoekseenheden worden elke zes jaar extern geëvalueerd, waarbij de wetenschappelijke kwaliteit, maatschappelijke relevantie, toekomstbestendigheid én integriteit centraal staan.
- **Open Science** – bevordert transparantie, toegankelijkheid en herbruikbaarheid van kennis door het delen van data, onderzoeksprotocollen en publicaties, en draagt bij aan reproduceerbaarheid en maatschappelijke betrokkenheid.
- **Thematische commissies binnen universiteiten** – universiteiten hebben commissies die toetsen op ethiek, kennisveiligheid en belangenverstrengeling.
- **Transparantie over nevenwerkzaamheden en externe financiering** – geborgd via publieke registers en beleidsregels.
- **Uitgevers en wetenschappelijke tijdschriften** – bewaken de kwaliteit van publicaties via peer review en redactiestandaarden.
- **Wetenschapsfinanciers (zoals NWO, ZonMw en Horizon Europe)** – waarborgen onafhankelijkheid door strikte beoordelingsprocedures en eisen rond open access en data.

Kwaliteitszorg is geen statisch systeem, maar continu in ontwikkeling. Periodieke zelfevaluaties, technologische innovaties en toenemende aandacht voor maatschappelijke relevantie van onderzoek leiden tot nieuwe normen, zoals preregistratie van onderzoek, citizen science, en Open Science-beleid. Ook onderwerpen als digitale soevereiniteit, samenwerking met maatschappelijke partners en (inter)nationale kennisveiligheid vragen om voortdurende aanpassing van afspraken en procedures. Dit document biedt een overzicht van de bestaande en zich ontwikkelende instrumenten die samen de kwaliteit van de Nederlandse wetenschap versterken in een steeds complexer speelveld. Dit document is dan ook niet statisch, maar een momentopname die zich blijft ontwikkelen.

Wetenschap vindt plaats in een internationale context en wordt uitgevoerd in nauwe wisselwerking met maatschappelijke partners, financiers en andere belanghebbenden.

Vragen of onduidelijkheden?
Neem [contact](#) met ons op!

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

Introductie

De kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek staat centraal in de academische traditie.

Universiteiten zetten zich voortdurend in om wetenschappelijk onderzoek onafhankelijk, betrouwbaar en maatschappelijk relevant te houden. Daarbij hoort ook aandacht voor de manier waarop onderzoek wordt gefinancierd, hoe onderzoekers samenwerken met externe partners en hoe met eventuele integriteitsschendingen wordt omgegaan.

Dit document geeft inzicht in het stelsel van kwaliteitszorg binnen de Nederlandse wetenschap: welke principes, instrumenten en procedures bestaan er, hoe werken deze samen, en hoe ontwikkelen ze zich mee met maatschappelijke en wetenschappelijke veranderingen.

Daarmee dient dit document twee doelen: in de eerste plaats is het een naslagdocument dat geraadpleegd kan worden bij vragen over kwaliteitszorg in brede zin, maar ook specifieke vragen over thema's als wetenschappelijke integriteit, ethische toetsing en academische vrijheid.

In de tweede plaats laat het zien dat kwaliteitszorg geen statisch systeem is, maar een dynamisch proces dat meebeweegt met maatschappelijke, technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen. Wetenschappelijke kwaliteitszorg is daarmee een gedeelde verantwoordelijkheid van wetenschappers, universiteiten, de overheid, subsidieverstrekkers en verdere belanghebbenden.

Het document is als volgt opgebouwd:

- **Hoofdstuk 1** bevat een tijdslijn van een onderzoeksproject, waarin naar diverse vormen van kwaliteitszorg beschreven in dit document wordt verwezen.
- **Hoofdstuk 2** beschrijft twee kernprincipes van de wetenschap: academische vrijheid en de wetenschappelijke methode.
- **Hoofdstuk 3** bevat de definitie en kenmerken van wetenschappelijke kwaliteitsinstrumenten
- **Hoofdstuk 4** beschrijft diverse kwaliteitsinstrumenten en standaarden, en hun plek binnen de wetenschap.
- **Hoofdstuk 5** gaat beknopter op aanvullende kwaliteitsinstrumenten en standaarden in; hoewel ze minder uitgebreid worden behandeld, zijn ze even belangrijk voor de kwaliteitszorg.
- **Hoofdstuk 6** beschrijft een fictieve casus die laat zien hoe de thema's en kwaliteitsinstrumenten uit dit document in de praktijk tot uiting komen.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdlijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteits-instrumenten

5

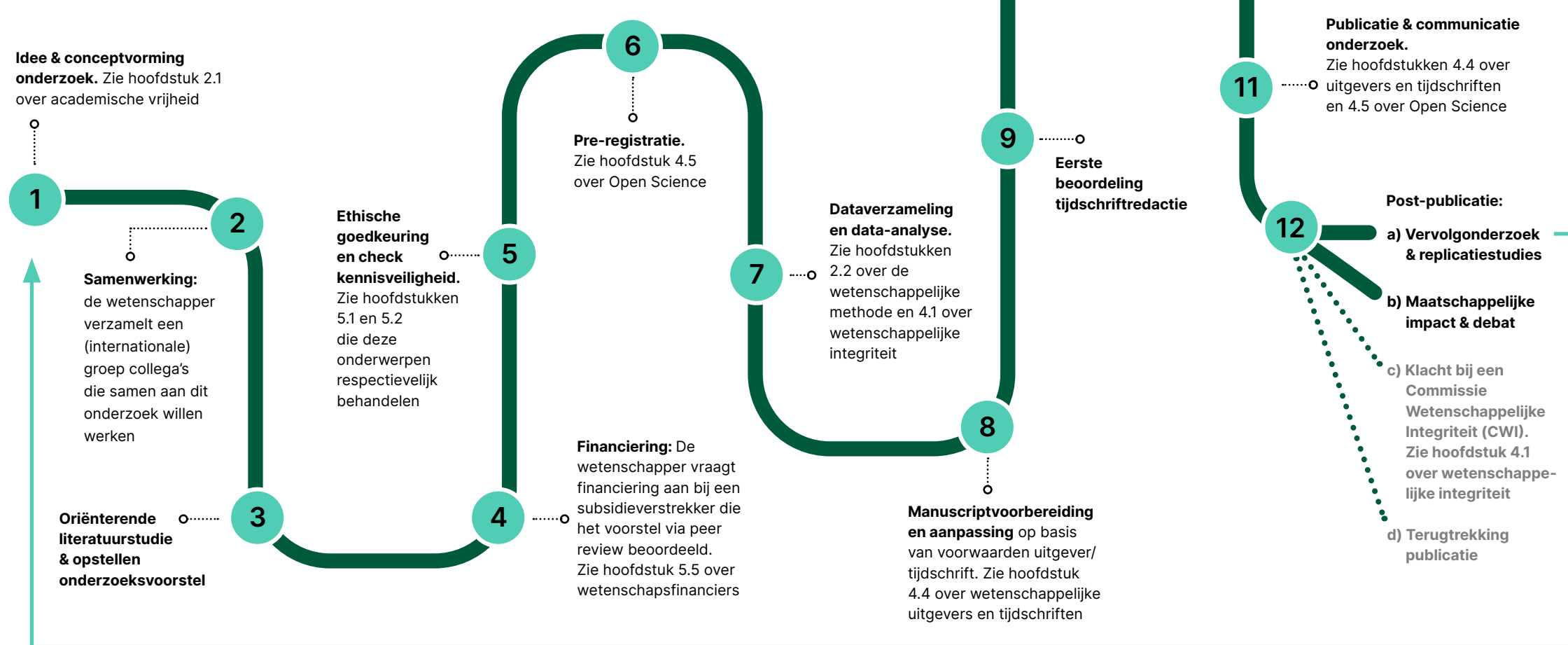
Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

1. Tijdlijn onderzoeksproject

Deze tijdlijn beschrijft het proces van een generiek onderzoeksproject, met verwijzingen naar diverse kwaliteitsinstrumenten – beschreven in dit document – die daarin een rol (kunnen) spelen. In de praktijk ziet elk onderzoeksproject er net wat anders uit, afhankelijk van factoren zoals het vakgebied, de gevoeligheid van het onderzoek en de methodologie.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteits-instrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

2. Kernprincipes van de wetenschap

2.1 Academische vrijheid

Volgens de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) is academische vrijheid: “*het beginsel dat medewerkers aan wetenschappelijke instellingen in vrijheid hun wetenschappelijk onderzoek kunnen doen, hun bevindingen naar buiten kunnen brengen en onderwijs kunnen geven*”. Daarbovenop kan academische vrijheid, en de verantwoordelijkheden die diverse partijen rond dit thema hebben, in drie dimensies worden verdeeld:

- (i) De individuele academische vrijheid van docenten en onderzoekers en hun verantwoordelijkheid daarmee zorgvuldig om te gaan
- (ii) De institutionele autonomie van de universiteit zelf en de verantwoordelijkheid om daarmee zorgvuldig om te gaan
- (iii) De zorgplicht van overheden en bestuurders om de academische vrijheid van onderzoekers, docenten en studenten en de institutionele autonomie van de universiteit te bewaken en actief te bevorderen

Belang van academische vrijheid

Academische vrijheid is belangrijk voor goede wetenschap in een open samenleving. Wetenschappers moeten conclusies kunnen trekken op basis van feiten, zonder dat een opdrachtgever zich ermee bemoeit of dat de universiteit of de overheid stuurt op bepaalde onderzoeksuitkomsten. Zo kunnen wetenschappers vrij en kritisch meedenken over oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Die vrijheid houdt ook in dat controversiële meningen en politiek gevoelige onderwerpen openlijk besproken en onderzocht mogen worden. Alleen zo kan wetenschap haar rol als onafhankelijke bron van kennis en maatschappelijk debat vervullen.

Bescherming academische vrijheid

Volgens de [Academic Freedom Index](#) en de [Academic Freedom Monitor](#) scoort Nederland relatief laag op de onafhankelijkheid van wetenschap en academische vrijheid. Mogelijke oorzaken zijn de grote financiële en inhoudelijke invloed van de politiek en subsidieverstrekking op de keuze van het onderzoeksonderwerp. Ook publicatiedruk en gebrek aan waardering voor “minder spannende” onderzoeksresultaten (bijvoorbeeld als er geen eenduidig antwoord op de onderzoeksvraag gegeven kan worden) spelen een rol.

Om deze redenen, en in het licht van de huidige (geo) politieke context, hebben de rectoren van de Nederlandse universiteiten een [gezamenlijke verklaring](#) over academische vrijheid gepubliceerd en is op basis hiervan een landelijke dialoog over academische vrijheid opgestart. Het onderwerp blijft ook terugkomen in het maatschappelijke debat. In 2025 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in een kamerbrief het belang van academische vrijheid benadrukt. Daarnaast hebben de [KNAW](#), [UNESCO](#), en [EUA](#) (European University Association) rapporten over de bedreigingen voor academische vrijheid uitgebracht.

Het is belangrijk om de academische vrijheid in Nederland gezond te houden: het is een voorwaarde voor een vrije, dynamische en innovatieve samenleving. Daarbij komt academische vrijheid ook met de verantwoordelijkheid voor universiteiten en wetenschappers om wetenschap integer uit te voeren, zoals geformuleerd in de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit. Dit wordt gereguleerd door middel van checks & balances, gedeelde normen en zowel collegiale als externe toetsing. Dit betekent dat academische vrijheid altijd samengaat met verantwoording tegenover de wetenschappelijke gemeenschap en de bredere samenleving.

Academische vrijheid is het beginsel dat medewerkers aan wetenschappelijke instellingen in vrijheid hun wetenschappelijk onderzoek kunnen doen, hun bevindingen naar buiten kunnen brengen en onderwijs kunnen geven.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

2.2 De wetenschappelijke methode

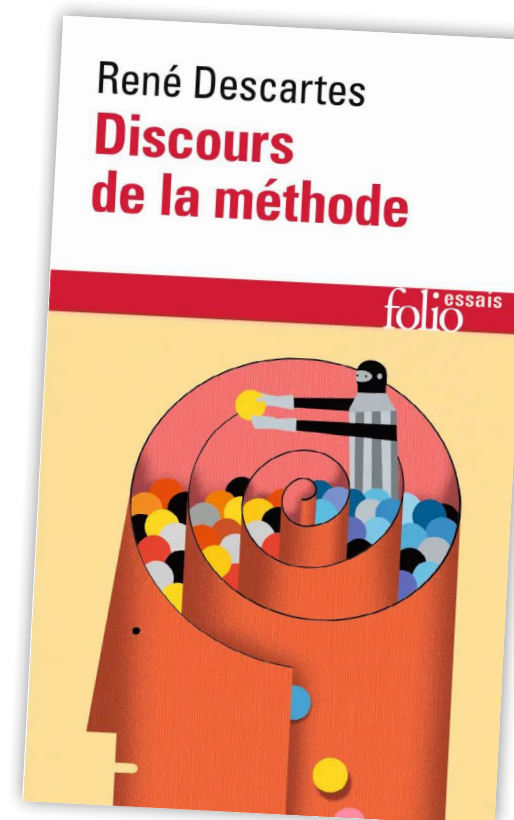
De kern van wetenschappelijk onderzoek ligt in de wetenschappelijke methode: het systematisch observeren van verschijnselen, het formuleren van hypothesen, het uitvoeren van experimenten of empirische studies, en het analyseren van gegevens om conclusies te trekken. Deze methode vormt de ruggengraat van kennisvorming in de wetenschap. Binnen deze structuur bestaan echter aanzienlijke verschillen in hoe disciplines de wetenschappelijke methode toepassen. Zo kunnen natuurwetenschappen sterk leunen op gecontroleerde experimenten, terwijl geesteswetenschappen vaker gebruik maken van kwalitatieve analyse. Standaarden en methodologische richtlijnen bieden houvast bij het ontwerpen en uitvoeren van onderzoek, en dragen bij aan de transparantie, betrouwbaarheid en herhaalbaarheid van wetenschappelijke inzichten.

Toetsing onderzoek op standaarden en onderzoeksmethoden

De toetsing en doorontwikkeling van onderzoeksmethoden is een gezamenlijke verantwoordelijkheid binnen de academische gemeenschap. Betrokkenen – waaronder wetenschappers, wetenschappelijke uitgevers en decanen – bewaken de gehanteerde methodes en stimuleren hun verdere ontwikkeling. Door de diversiteit aan vakgebieden, disciplines en methoden is dit een sterk gedecentraliseerd proces. Wel zijn er gedeelde uitgangspunten. Zo moeten anderen de stappen binnen een onderzoek kunnen verifiëren om te achterhalen of de resultaten kloppen. Dit betekent dat onderzoek vindbaar, toegankelijk, uitwisselbaar en herbruikbaar moet zijn. Om deze uitgangspunten te waarborgen zijn diverse systemen van kwaliteitszorg ingericht, die in hoofdstukken 4 en 5 nader worden toegelicht.

Doorontwikkeling van standaarden en onderzoeksmethoden

Soms worden geheel nieuwe onderzoeksmethodes ontwikkeld die zich een weg moeten vinden in de desbetreffende disciplines. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de [Transitie Proefdiervrije Innovatie \(TPI\)](#), een partnerprogramma waarbinnen nieuwe onderzoeksmethoden worden aangemoedigd en gedeeld om proefdiergebruik te verminderen. Daarnaast is het verhogen van de reproduceerbaarheid van onderzoek ook een belangrijk thema. Zo werken universiteiten samen met hun partners aan gestandaardiseerde onderzoeksprotocollen, [preregistraties](#), [data-repositories](#) en het delen van programmeercode. De wetenschappelijke methode is daarmee geen statische methodologie, maar een gedeeld principe waarbinnen voortdurend methodologische innovatie plaatsvindt.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

3. Definitie en kenmerken van kwaliteitsinstrumenten

Definitie

Naast bredere kernprincipes zijn er ook kwaliteitsinstrumenten die het niveau en de integriteit van wetenschappelijk onderzoek waarborgen. Kwaliteitsinstrumenten zijn richtlijnen, regels en methoden die worden ingezet om de kwaliteit van wetenschap te bewaken, te evalueren en te verbeteren. Daarnaast spelen ook standaarden een rol: gedeelde normen en verantwoordelijkheden die richting geven aan de kwaliteitszorg. Dit helpt universiteiten bij het waarborgen van hoge academische standaarden en het continu verbeteren van hun wetenschappelijke processen. In dit document ligt de focus op nationale kwaliteitsinstrumenten. Voor informatie over specifiekere kwaliteitszorg binnen individuele instellingen verwijzen we graag naar beleidsdocumenten van de universiteiten.

Belang van kwaliteitsinstrumenten voor wetenschappers

Omdat verschillende partijen vanuit diverse werkvelden en maatschappelijke posities een belang hebben bij wetenschap, worden er ook verschillende waarden aan de kwaliteit van wetenschap toegekend: voor sommigen is wetenschappelijke kennis een doel an sich, voor anderen staat maatschappelijke impact of een bijdrage aan nationale concurrentiekracht voorop. Dit kan spanningen opleveren, vooral wanneer partijen invloed hebben op de financiering van wetenschappelijk onderzoek.

Om hiermee om te gaan, is bepaald dat deze partijen gezamenlijk de onafhankelijkheid, kwaliteit en betrouwbaarheid van de wetenschap moeten waarborgen. Voor wetenschappers betekent dit dat zij hun onderzoek kunnen uitvoeren zonder externe druk, met vertrouwen in de beoordeling van hun werk en met een helder kader voor het erkennen van hun bijdragen. Dit versterkt zowel de integriteit als de impact van hun onderzoek.

Belang van kwaliteitsinstrumenten voor de maatschappij

Voor de samenleving zijn kwaliteitsinstrumenten minstens zo belangrijk. Ze versterken het publieke vertrouwen in wetenschap en hoger onderwijs, doordat ze garanderen dat universiteiten zorgvuldig en verantwoord te werk gaan. Ze zorgen ervoor dat onderzoek [maatschappelijk relevant](#), transparant en betrouwbaar is, en maken duidelijk hoe universiteiten omgaan met hun publieke opdracht en middelen. Bovendien dragen kwaliteitsinstrumenten eraan bij dat universiteiten studenten opleiden tot kritische, goed geïnformeerde burgers en professionals die zelfstandig kunnen denken en bijdragen aan maatschappelijke vooruitgang.

Wetenschap is contextafhankelijk en internationaal

Kwaliteitsinstrumenten moeten rekening houden met de wetenschappelijke methode, publicatiecultuur en maatschappelijke inbedding van elk vakgebied. Daarom bestaat er niet een universele standaard voor wetenschappelijke kwaliteit, maar zijn standaarden afgestemd op de context waarin onderzoek plaatsvindt, zoals een vakgebied (bijvoorbeeld psychologie) of het type onderzoek (bijvoorbeeld fundamenteel versus toegepast onderzoek).

Internationale samenwerking is een kernwaarde van wetenschap: kennis bouwt voort op inzichten uit verschillende landen en vooruitgang vereist open uitwisseling, samenwerking en wederzijdse toetsing. Verschillen in onderzoeksculturen tussen landen zijn daarbij een gegeven, maar belemmeren samenwerking niet: zij onderstrepen juist het belang van open uitwisseling, samenwerking en wederzijdse toetsing. Nationale kwaliteitszorg blijft belangrijk, maar alleen in combinatie met internationale samenwerking kan Nederland zijn concurrentiekracht behouden en de maatschappelijke impact van universiteiten versterken.

Aanhoudende verbetering kwaliteitszorg

De kwaliteitszorg in de wetenschap kent twee complementaire bewegingen: de voortdurende verbetering van bestaande instrumenten én het inspelen op actuele ontwikkelingen.

Ten eerste vindt structurele doorontwikkeling van kwaliteitszorg plaats op instellings- en landelijk niveau. Dit vraagt om inzicht in het functioneren van het wetenschapssysteem. Metascience en science-of-science onderzoeken de wetenschappelijke praktijk zelf, waardoor nieuwe methoden en instrumenten ontstaan die de organisatie van onderzoek effectiever en eerlijker maken.

Ten tweede vraagt de maatschappelijke en geopolitieke context om flexibiliteit en reactievermogen. Denk aan discussies over samenwerking met fossiele bedrijven of de gevolgen van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Zulke ontwikkelingen roepen vragen op over ethiek, integriteit en publieke verantwoordelijkheid. Universiteiten richten daarom tijdelijke of structurele mechanismen in, zoals moreel beraad en commissies voor sensitieve samenwerking. Deze maken het mogelijk snel en zorgvuldig te reageren op nieuwe gevoeligheden en risico's.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdlijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

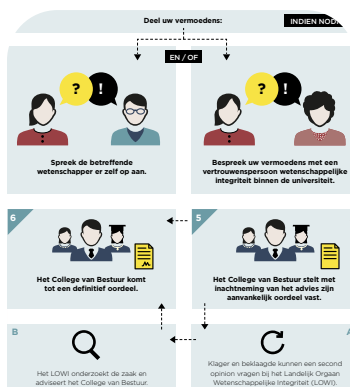
5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4. Wetenschappelijke kwaliteitsinstrumenten en standaarden

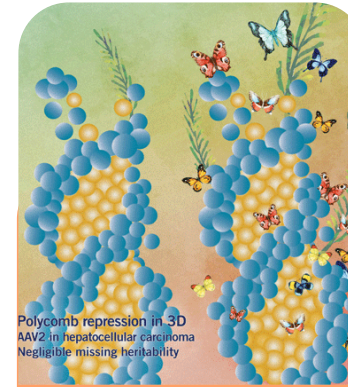
4.1 Wetenschappelijke integriteit (NGWI)

4.2 Evaluatie onderzoekskwaliteit (SEP)

4.3 Peer review van wetenschappelijke publicaties

4.4 Kwaliteitsbewaking door uitgevers en tijdschriften

Open Science agenda UNL

Onze route voor de komende jaren naar structurele en duurzame inbedding van Open Science bij de universiteiten

4.5 Open Science

Wetenschappelijke
integriteit

Evaluatie
onderzoekskwaliteit

Peer review
van publicaties

Kwaliteitsbewaking
uitgevers en tijdschriften

Open Science

Samenvatting

Introductie

1

Tijdlijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4.1 Wetenschappelijke integriteit (NGWI)

Positie NGWI

Onderzoeks- en wetenschapsorganisaties en hogescholen hebben een landelijke gedragscode ontwikkeld die integere wetenschapsbeoefening waarborgt: de [Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit \(NGWI\)](#).

De NGWI bevat 61 normen voor goede onderzoekspraktijken. Deze zijn gebaseerd op vijf principes:

1. Eerlijkheid
2. Zorgvuldigheid
3. Transparantie
4. Onafhankelijkheid
5. Verantwoordelijkheid

Doel NGWI

Het doel van de NGWI is het waarborgen van betrouwbaar en integer wetenschappelijk onderzoek in Nederland door het beschrijven van de principes (eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid) en de normen voor goede onderzoekspraktijken. De principes zijn leidend voor de individuele onderzoeker, maar ook voor andere bij het onderzoek betrokken partijen.

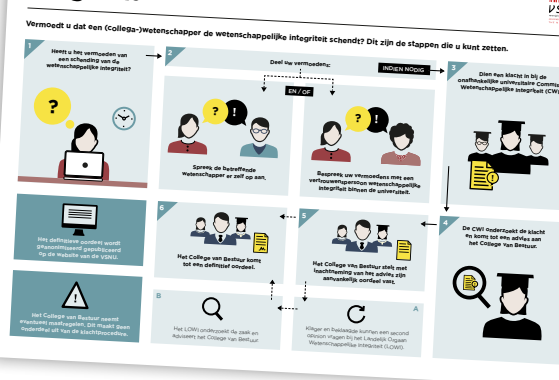
Toetsing wetenschappelijke integriteit

Een grote meerderheid van onderzoeksprojecten wordt zorgvuldig en integer uitgevoerd. Toch kunnen er soms, bewust of onbewust, fouten worden gemaakt, zoals het selectief rapporteren van bevindingen of het onjuist vermelden van bronnen. Ook bijzonder ernstige schendingen van de wetenschappelijke integriteit, zoals datafabricatie, kunnen soms voorkomen. Jaarlijks ontvangen universiteiten gezamenlijk enkele tientallen klachten over vermeende integriteitsschendingen.

Er wordt door de Nederlandse universiteiten continu gewerkt aan een academische cultuur waar integer handelen in de wetenschap de norm is. In de wetenschappelijke opleiding en in na- en bijscholingstrajecten wordt daarom veel aandacht besteed aan integriteit. Ook heeft elke universiteit een Commissie Wetenschappelijke Integriteit (CWI), die klachten behandelt over vermeende integriteitsschendingen. Nadat de CWI een klacht heeft onderzocht wordt een advies aan het instellingsbestuur opgesteld. Het bestuur stelt daarna een aanvankelijk oordeel op over de vraag of een wetenschapper de wetenschappelijke integriteit heeft geschonden. De klager of beklaagde kan vervolgens bij het [Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit](#) (LOWI) een second opinion vragen. Naar aanleiding van deze beoordeling – of als het LOWI binnen een bepaalde termijn niet wordt betrokken – stelt het instellingsbestuur een definitief oordeel vast. Wanneer wordt vastgesteld dat de wetenschappelijke integriteit is geschonden, beoordeelt de universiteit van de betrokken wetenschapper welke sancties en/of maatregelen passend zijn. Om voor klagers en beklaagden transparantie te verschaffen zijn bovenstaande stappen in een [duidelijke infographic](#) weergegeven.

Definitieve oordelen en bijbehorende CWI-adviezen over schendingen van de wetenschappelijke integriteit worden sterk gepseudonimiseerd gepubliceerd op de site van [UNL](#). [LOWI-adviezen](#) worden op een aparte website gepubliceerd.

Klachtprocedure wetenschappelijke integriteit

Continue bijstelling integriteitscode

De huidige NGWI dateert uit 2018. De code is in 2024 geëvalueerd door een commissie ingesteld door de opstellers van de code: de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), Vereniging Hogescholen (VH), Toegepast Onderzoek Organisaties (TO2), Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) en UNL. Uit de evaluatie is gebleken dat de code nog steeds voldoet, maar dat een update op een aantal punten wenselijk is. Op basis van de adviezen van de commissie wordt de code in 2025 herschreven met daarin meer aandacht voor de zorgplicht van instellingen en actuele thema's zoals kunstmatige intelligentie en de verantwoordelijkheden van wetenschappers tijdens media-optredens.

Naast een Nederlandse gedragscode bestaat op EU-niveau de [European Code of Conduct for Research Integrity](#), die in 2023 is herzien. Nederlandse kennisinstellingen respecteren de kaders van deze Europese gedragscode, maar passen deze toe via de nationale NGWI, die specifiek en gedetailleerder is. Voor Europees gefinancierd onderzoek geldt dat de Europese code nadrukkelijk van toepassing is als referentiekader voor integriteitseisen.

Wetenschappelijke
integriteit

Evaluatie
onderzoekskwaliteit

Peer review
van publicaties

Kwaliteitsbewaking
uitgevers en tijdschriften

Open Science

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4.2 Evaluatie onderzoekskwaliteit (SEP)

Positie SEP

Het [Strategy Evaluation Protocol \(SEP\)](#) is een evaluatiekader, opgesteld door UNL, NWO en KNAW, waarmee onderzoekseenheden binnen openbare onderzoeksinstituten in een zesjarige cyclus worden beoordeeld op de relevantie en kwaliteit van hun onderzoek. De evaluatie gebeurt op basis van de strategische doelen van de onderzoekseenheid zelf en wordt uitgevoerd door een onafhankelijke commissie van wetenschappers aan de hand van een zelfevaluatie, werkbezoeken en concrete indicatoren. Om verantwoording af te leggen tegenover de maatschappij, worden de rapporten van de externe commissie [openbaar gemaakt](#) en leiden de bevindingen doorgaans tot verbeteringsplannen.

Doel SEP

Het SEP beschrijft de doelstellingen en methodiek van de zesjaarlijkse evaluaties van het wetenschappelijk onderzoek dat wordt verricht aan universiteiten, UMC's en aan NWO- en KNAW-instituten. Het helpt besturen en onderzoekseenheden om de kwaliteit van het onderzoek te monitoren en verbeteren, als onderdeel van de lopende kwaliteitszorgcyclus.

Een onderzoekseenheid is een georganiseerde groep wetenschappers die binnen een instelling (zoals een universiteit of onderzoeksinstituut) samenwerkt rond een gemeenschappelijk onderzoeksprogramma of -thema. Het is vaak de organisatorische en inhoudelijke kern van wetenschappelijke kennisproductie.

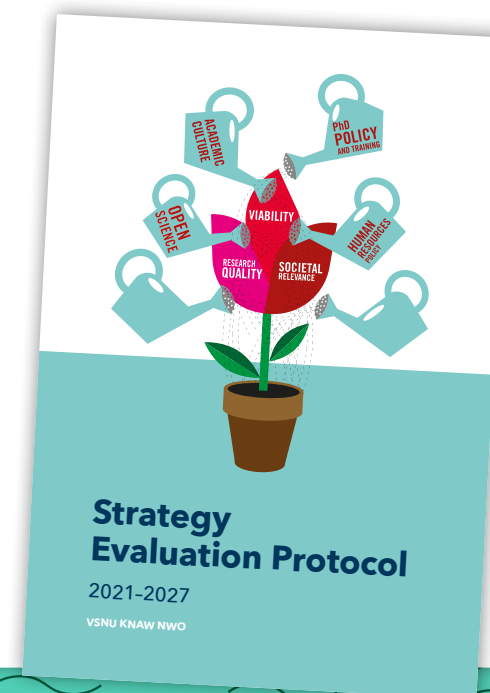
Onderzoekseenheden worden geëvalueerd op basis van drie criteria: 1) kwaliteit van het onderzoek; 2) maatschappelijke relevantie van het onderzoek; 3) toekomstbestendigheid van de eenheid.

Bij de beoordeling van onderzoekskwaliteit wordt ook aandacht besteed aan de manier waarop kennis tot stand komt: bijvoorbeeld of er aandacht is voor Open Science en of er sprake is van een integer onderzoeksproces binnen een sociaal veilige en inclusieve onderzoeksomgeving.

Continue bijstelling SEP

Het SEP zelf wordt elke zes jaar herzien. Deze herziening start met een evaluatie van het geldende protocol door een onafhankelijke partij. Zo is het SEP 2021 - 2027 in 2024 geëvalueerd door Technopolis. Vervolgens worden de aanbevelingen uitgewerkt en leiden tot een herziene versie. Daarbij wordt ook de rol van het SEP binnen de bredere kwaliteitszorg verduidelijkt, inclusief de relatie tussen de drie hoofdcriteria en de randvoorwaarden voor goed onderzoek.

Naast het SEP sluiten Nederlandse universiteiten zich aan bij de [Coalition for Advancing Research Assessment \(CoARA\)](#) en de [Declaration on Research Assessment \(DORA\)](#), twee internationale initiatieven voor bredere waardering van onderzoek. CoARA en DORA pleiten voor een bredere hervorming van de manier waarop we wetenschap beoordelen, onder andere door meer aandacht aan kwalitatieve beoordeling en thema's als Open Science, en minder aan het prestige van een wetenschappelijk tijdschrift te besteden. Deze uitgangspunten worden vervolgens in SEP-evaluaties van onderzoekseenheden meegenomen.

Wetenschappelijke
integriteit

Evaluatie
onderzoekskwaliteit

Peer review
van publicaties

Kwaliteitsbewaking
uitgevers en tijdschriften

Open Science

Samenvatting

Introductie

1

Tijdlijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4.3 Peer review van wetenschappelijke publicaties

Positie peer review

Peer review (in het Nederlands: “collegiale toetsing”) betekent dat de kwaliteit van het onderzoek geëvalueerd wordt door medewetenschappers. Naast informele toetsing door middel van collegiale uitwisseling heeft het ook een formele component. Bijna alle hoogwaardige wetenschappelijke tijdschriften zetten wetenschappers in om ingezonden artikelen (manuscripten) te beoordelen. Ook is peer review een onderdeel van het beoordelen van onderzoeksvoorstellen en subsidieaanvragen door onderzoeksfinanciers zoals [NWO](#).

Doel peer review

Het primaire doel van peer review is het beoordelen van de kwaliteit van wetenschappelijke papers, inclusief de gebruikte methodologische aanpak, de onderbouwing van conclusies, de originaliteit van het werk en de presentatie van onderzoeksresultaten. Op basis van de feedback van reviewers kunnen de auteur(s) hun manuscript verder aanscherpen en een volgende versie indienen. Op deze manier draagt peer review bij aan het waarborgen en versterken van de kwaliteit en betrouwbaarheid van wetenschappelijk onderzoek.

Peer review (in het Nederlands: “collegiale toetsing”) betekent dat de kwaliteit van het onderzoek geëvalueerd wordt door medewetenschappers.

Doorontwikkeling peer review als kwaliteitsinstrument

Bij peer review is het belangrijk dat de reviewers onafhankelijk en onpartijdig te werk gaan en eerlijke feedback durven te geven. Mechanismen als dubbelblind review (wederzijdse anonimiteit tussen auteurs en reviewers) worden steeds vaker ingezet om te voorkomen dat opvattingen over een persoon een rol spelen in het beoordelingsproces.

Het proces van peer review kan echter ook vertragend werken voor auteurs en er is vaak weinig waardering voor reviewers. Daarom wordt geëxperimenteerd met vormen van peer review waarbij de feedback van reviewers en de reacties van de auteurs daarop samen met het artikel worden gepubliceerd. Dit laat de lezers toe om het volledige publicatieproces te volgen. Het vele werk dat sommige wetenschappers verrichten als reviewers wordt hierdoor meer zichtbaar. Ook wordt er geëxperimenteerd met [post-publicatie peer review](#). Hierbij wordt een artikel zonder peer review online gepubliceerd en pas achteraf beoordeeld. Deze en andere maatregelen vallen vaak onder de verzamelterm “[Open Peer Review](#)”.

Peer review beperkt zich niet tot publicaties: onder andere evaluaties van onderzoekseenheden (middels het Strategy Evaluation Protocol), beoordeling van subsidieaanvragen en toetsing en goedkeuring van onderzoeksprotocollen worden ook door onafhankelijke commissies van vakgenoten uitgevoerd.

Wetenschappelijke
integriteit

Evaluatie
onderzoekskwaliteit

Peer review
van publicaties

Kwaliteitsbewaking
uitgevers en tijdschriften

Open Science

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4.4 Kwaliteitsbewaking door uitgevers en tijdschriften

Positie uitgevers

Veel tijdschriften waarin wetenschappers publiceren worden beheerd door uitgevers. De uitgevers van deze tijdschriften – en de redacties van de tijdschriften zelf – spelen een rol in de kwaliteitszorg van wetenschap middels een eigen eerste beoordeling, het faciliteren van peer review en het zorg dragen voor de publicatie, distributie en de vindbaarheid van het artikel.

Doel kwaliteitszorg bij uitgevers

Uitgevers en tijdschriften hebben een belangrijke taak in het handhaven en bevorderen van de kwaliteit van wetenschappelijke publicaties. Zo stellen ze, vaak in samenspraak met een redactieraad, richtlijnen op voor redacteuren en reviewers om de objectiviteit en transparantie van het beoordelingsproces te waarborgen. Daarnaast hanteren uitgevers publicatiestandaarden die betrekking hebben op onder andere fraudedetectie, belangenverstrengeling, onderzoeksfinanciering en ethisch verantwoord handelen. Ze kunnen ook eisen stellen aan het openbaar maken van data en onderzoeksprotocollen, waardoor andere wetenschappers het onderzoek kunnen controleren en zelf reproduceren.

Een ander belangrijk aspect is de detectie van wetenschappelijke integriteitsschendingen, zoals plagiaat, datamanipulatie of dubbele publicatie. Hiervoor maken uitgevers gebruik van gespecialiseerde software en interne procedures voor het onderzoeken van vermoedens van fraude. In gevallen waarin fouten of schendingen na publicatie worden vastgesteld, zijn uitgevers verantwoordelijk voor het publiceren van correcties of het formeel terugtrekken van artikelen.

Doorontwikkeling kwaliteitszorg bij uitgevers

Uitgevers en tijdschriften verbeteren continu hun maatregelen en procedures. Uitgevers kunnen zich ook aansluiten bij COPE (Committee on Publication Ethics) die adviezen en richtlijnen verstrekt, om de kwaliteit en integriteit van publicaties (nog beter) te borgen, en daarbij aandacht heeft voor bijzondere thema's zoals bijvoorbeeld AI en Open Science. Daarnaast worden steeds meer artikelen als open access gepubliceerd, waarbij iedereen kosteloos een publicatie kan lezen, verspreiden en hergebruiken.

Ook wordt hard gewerkt aan fraudepreventie. De publicatiedruk in het wetenschapssysteem zorgt voor kwetsbaarheden, waar frauduleuze organisaties misbruik van proberen te maken. Een “paper mill” is een bedrijf dat tegen betaling valse of opgeklapte wetenschappelijke artikelen produceert voor wetenschappers die snel publicaties willen scoren voor carrièrekansen. De academie probeert deze problemen op verschillende manieren aan te pakken. Naast actieve fraudedetectie wordt met het [programma Erkennen & Waarderen](#) gewerkt aan een nieuwe publicatiecultuur waarin kwaliteit boven kwantiteit staat. Toch blijft de wereldwijde [problematiek rondom “paper mills”](#) groeien. Meer internationale samenwerking op het gebied van fraudedetectie- en preventie is daarom cruciaal.

Wetenschappelijke
integriteit

Evaluatie
onderzoekskwaliteit

Peer review
van publicaties

Kwaliteitsbewaking
uitgevers en tijdschriften

Open Science

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en
kenmerken

4

Kwaliteits-
instrumenten

5

Aanvullende
instrumenten

6

Fictieve
casus

4.5 Open Science

Positie Open Science

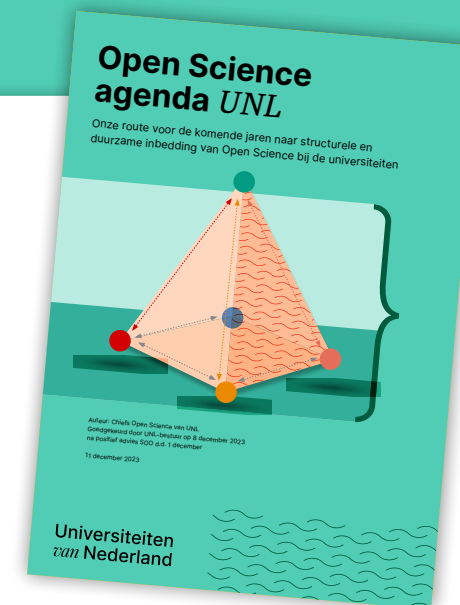
Open Science is een benadering van wetenschappelijk onderzoek die transparantie, toegankelijkheid en herbruikbaarheid van kennis centraal stelt. Het omvat praktijken zoals open toegang tot publicaties, het delen van onderzoeksdata en methoden, en samenwerking met andere wetenschappers en maatschappelijke actoren vanaf een vroeg stadium van het onderzoek. Alle Nederlandse universiteiten onderschrijven het belang van Open Science en werken actief aan de uitwerking en implementatie van de [Open Science-ambities](#) en de [UNL Open Science agenda](#). Open Science vormt zo een belangrijk kader dat de kwaliteit, betrouwbaarheid en maatschappelijke betrokkenheid van onderzoek ondersteunt.

Doel Open Science

Het doel van Open Science is om wetenschap inclusiever, efficiënter en vooral transparanter te maken, waardoor de betrouwbaarheid en impact van onderzoek toenemen. Praktijken zoals preregistraties van hypothesen, methodes en protocollen, en in een later stadium het delen van ruwe data, helpen verschillende vormen van bias tegen te gaan en verbeteren de reproduceerbaarheid van onderzoek. Bovendien maakt Open Science resultaten toegankelijk voor een breed publiek (open access) en kunnen maatschappelijke actoren, bijvoorbeeld via [citizen science](#), vroeg in het onderzoeksproces betrokken worden.

Continue bijstelling Open Science

Open Science is geen statisch kader; de implementatie wordt voortdurend bijgesteld. Universiteiten evalueren en actualiseren regelmatig hun Open Science-beleid en -praktijken, onder meer via monitoring van open-accesspublicaties, databanken en indicatoren voor herbruikbaarheid en transparantie. Zo wordt het beleid afgestemd op nieuwe inzichten, technologische ontwikkelingen en internationale afspraken, waarmee Open Science een dynamisch instrument blijft om de kwaliteit en maatschappelijke relevantie van onderzoek te versterken.

Open Science omvat praktijken zoals open toegang tot publicaties, het delen van onderzoeksdata en methoden, en samenwerking met andere wetenschappers en maatschappelijke actoren vanaf een vroeg stadium van het onderzoek.

Ethische overwegingen en kennisveiligheid

Digitale soevereiniteit en externe geldstromen

Wetenschapsfinanciers en samenwerking met derden

Kwaliteitszorg personeel en promovendi

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

5. Aanvullende wetenschappelijke kwaliteitsinstrumenten en standaarden

In dit hoofdstuk worden een aantal aanvullende kwaliteitsinstrumenten en standaarden besproken. Hoewel ze minder uitgebreid worden behandeld, zijn ze cruciaal voor de kwaliteitszorg rondom wetenschappelijk onderzoek.

5.1 Ethische overwegingen en zorgvuldigheid met data

Bij onderzoeksuitvoering is het gebruikelijk dat er ethische toetsing plaatsvindt. Bij vrijwel alle onderzoekshandelingen is er sprake van een belangenafweging, waarbij het belang van het verkrijgen van nieuwe kennis wordt gewogen tegen de belangen van bijvoorbeeld onderzoeksdeelnemers, proefdieren, de natuurlijke omgeving of de samenleving als geheel. Dit speelt een kleinere rol bij “non-intrusief” onderzoek waarbij gegevens worden verzameld zonder directe interactie met de onderzochte personen of omgeving.

Bij intrusief onderzoek zijn er richtlijnen en juridische kaders. Zo is ethische toetsing wettelijk verplicht voor [medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen](#) en voor [onderzoek met dierproeven](#). Voor dit doeleinde heeft elk Universitair Medisch Centrum een [Medisch-Ethische Toetsingscommissie](#) en verwerkt de [Centrale Commissie Dierproeven](#) aanvragen voor proefdieronderzoek. Bij het verwerken van persoonsgegevens in mensgebonden onderzoek kan er een aanvullende verplichting

tot ethische toetsing zijn vanuit de Algemene verordening gegevensbescherming. Universiteiten zijn verplicht om een functionaris gegevensbescherming in dienst te hebben die hierbij een sleutelrol speelt.

Elke Nederlandse universiteit heeft ethische adviescommissies die zich bezighouden met toetsing van en advisering over ethische, morele en integriteitskwesaties. Er zijn aanzienlijke verschillen tussen de implementatie van ethische commissies en ethische richtlijnen, maar op veel punten is er ook harmonisatie. De commissies bestaan uit experts op relevante wetenschapsterreinen vanuit de universiteiten, en vaak ook uit ethici en juristen.

Naast een wettelijke verplichting vereisen veel wetenschappelijke tijdschriften dat het onderzoek dat wordt aangeboden ter publicatie ethisch getoetst is. Ook vragen subsidieprogramma's zoals het grootste Europese kaderprogramma voor onderzoek [Horizon Europe](#) om een ethische toets van een onderzoeksvoorstel.

5.2 Kennisveiligheid en sensitieve samenwerking

Bij kennisveiligheid gaat het om ongewenste overdracht van sensitieve kennis en technologie, heimelijke beïnvloeding van onderwijs en onderzoek door statelijke actoren, en ethische kwesaties die bijvoorbeeld een rol kunnen spelen bij samenwerking met landen die de grondrechten van mensen niet respecteren. Deze dreigingen kunnen de academische vrijheid, de persoonlijke veiligheid van onderzoekers, en in sommige

gevallen zelfs de nationale veiligheid in gevaar brengen. Universiteiten hebben zich de afgelopen jaren actief ingezet voor kennisveiligheidsbeleid. Uitgangspunt is hierbij: open waar mogelijk, gesloten waar nodig. In 2021 hebben universiteiten op eigen initiatief een [Kader Kennisveiligheid voor universiteiten](#) opgesteld. In 2022 zijn universiteiten coauteur geworden van de [Nationale Leidraad Kennisveiligheid](#), samen met de Rijksoverheid en andere partijen uit het kennisveld. In opvolging van het Kader Kennisveiligheid en de Nationale Leidraad hebben universiteiten onder andere Adviesteams Kennisveiligheid ingesteld en portefeuillehouders voor kennisveiligheid aangewezen bij de Colleges van Bestuur. Daarnaast hebben universiteiten in 2024 een [volwassenheidsmodel](#) opgesteld waarmee zij kunnen bepalen hoever zij zijn met het ontwikkelen, implementeren en evalueren van hun eigen kennisveiligheidsbeleid.

Ethische overwegingen en kennisveiligheid

Digitale soevereiniteit en externe geldstromen

Wetenschapsfinanciers en samenwerking met derden

Kwaliteitszorg personeel en promovendi

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

5.3 Digitale soevereiniteit en afhankelijkheid van commerciële dienstverleners

In de digitale transformatie van onderwijs en onderzoek staan universiteiten voor de uitdaging hun fundamentele waarden te beschermen in een steeds meer door technologie gedreven omgeving. Daarbij groeit de aandacht voor digitale soevereiniteit – het vermogen om zelf controle uit te oefenen over digitale infrastructuur, data en besluitvorming, zonder afhankelijk te zijn van 'Big Tech'.

Digitale soevereiniteit is een middel om de publieke waarde van academisch onderzoek en onderwijs te waarborgen. In de universitaire context vereisen vooral drie waarden een dergelijke bescherming: (1) wetenschappelijke vooruitgang, (2) individuele academische vrijheid en (3) institutionele autonomie. Om wetenschappelijke kennis als een collectief goed te waarborgen, is het van belang academische kernwaarden te vertalen naar principes, normenkaders en standaarden en deze te gebruiken bij aanschaf van commerciële systemen en diensten, en bij de organisatie van onderwijs en onderzoek. Daarnaast wordt ingezet op het verankeren van deze mogelijkheden in wet- en regelgeving en op de ontwikkeling van publieke software en diensten.

Op dit vlak wordt zowel op [Europees vlak als binnen Nederland](#) samengewerkt. SURF, de ict-coöperatie van onderwijs en onderzoek binnen Nederland, [werkt actief aan een pilot](#) voor een open source samenwerkingsomgeving om gebruikers controle over hun data te geven.

5.4 Richtlijnen bij nevenwerkzaamheden en externe financiering leerstoelen

Zowel nevenwerkzaamheden bij organisaties met een wetenschappelijk belang als externe financiering van leerstoelen zijn manieren om de verbinding tussen universiteiten en de samenleving te verdiepen, maar vragen om transparantie en concreet beleid om potentiële belangenverstrengeling te voorkomen.

Wetenschappers – ook al hebben ze een aanstelling bij, of een opdracht van, een niet-academische organisatie – zijn gebonden aan de kwaliteitseisen en checks & balances voor wetenschappelijk onderzoek beschreven in dit document. Daarnaast zijn wetenschappers gebonden aan de [sectorale regeling nevenwerkzaamheden](#), en [registreren universiteiten de nevenwerkzaamheden](#) van hoogleraren en [externe financiering van leerstoelen](#) in openbare registers. Deze registers worden jaarlijks geëvalueerd en verbeterd, en bieden transparantie in de manier waarop wetenschappelijk onderzoek samen met maatschappelijke partners wordt uitgevoerd.

Externe financiering van leerstoelen kan diverse vormen aannemen, elk met een eigen vorm van kwaliteitszorg. Deze vormen hebben soms specifieke namen of invulling door universiteiten, maar kunnen in het algemeen in de volgende twee categorieën onderverdeeld worden:

- **Gewoon hoogleraar met extern gefinancierde leerstoel.** Een extern gefinancierde leerstoel, soms ook bekend als een gesponsorde leerstoel, ontvangt financiering van een externe organisatie. De hoogleraar die deze leerstoel bekleedt (de leerstoelhouder) is in dienst van de universiteit en is naast de kwaliteitszorg beschreven in dit document, ook gebonden aan de interne regels en beoordelingscyclus die op werknemers van toepassing zijn. Bij het instellen

van gesponsorde leerstoelen letten universiteiten onder andere op onafhankelijkheid, eventuele reputatieschade en kennisveiligheid. De externe organisatie oefent geen invloed uit op de inhoud van het onderwijs en onderzoek van de hoogleraar die de leerstoel bekleedt.

- **Bijzonder hoogleraar (bijzondere leerstoel).** Een bijzondere leerstoel wordt ook gefinancierd door een externe organisatie, maar de bijzonder hoogleraar is meestal niet in dienst bij de universiteit, maar bij de organisatie die de leerstoel financiert. Wel is hij of zij gebonden aan kwaliteitsnormen en wetenschappelijke standaarden die op alle wetenschappers van toepassing zijn. Daarnaast toetsen universiteiten bij het instellen van zo'n leerstoel op wetenschappelijke onafhankelijkheid, belangenverstrengeling, reputatierisico's en kennisveiligheid. De financier heeft geen invloed op onderwijs of onderzoek. De financier is in de regel wel, samen met hoogleraren van de universiteit, vertegenwoordigd in een groep die toezicht houdt op de bijzondere leerstoel: een curatorium. Jaarlijkse gesprekken en verslagen aan het curatorium vervangen de reguliere beoordelingscyclus van een werknemer.

Uit een steekproef bij vijf universiteiten in december 2024 bleek dat bijna 90% van bijzonder hoogleraren een leerstoel gevestigd door een niet-commerciële organisatie bekleden.

In de academische wereld verwijst een leerstoel naar een hoogleraarpost. De hoogleraar heeft een specifieke leeropdracht geassocieerd met de leerstoel, wat betekent dat hij of zij verantwoordelijk is voor onderwijs en onderzoek binnen een bepaald vakgebied.

Ethische overwegingen en kennisveiligheid

Digitale soevereiniteit en externe geldstromen

Wetenschapsfinanciers en samenwerking met derden

Kwaliteitszorg personeel en promovendi

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteits-instrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

5.5 Wetenschapsfinanciers en waarborgen wetenschappelijke onafhankelijkheid

Het is van belang om de wetenschappelijke kwaliteit, integriteit en geloofwaardigheid te waarborgen, ook als derden het onderzoek financieren. Dit betekent niet alleen dat de Nederlandse wetenschapsfinanciers zelf onafhankelijk moeten opereren, maar ook dat de wetenschappers die ze steunen de vrijheid moeten hebben om onderzoek uit te voeren zonder externe invloeden. Wetenschappers moeten in staat zijn om hun onderzoek te doen en onderwijs te geven volgens academische kernwaarden, vrij van beïnvloeding door commerciële of politieke belangen, en volledig in lijn met wetenschappelijke standaarden, methodes en richtlijnen.

Naast bepalingen in de NGWI over de verantwoordelijkheden van universiteiten en wetenschappers, hebben de grootste wetenschapsfinanciers zelf ook diverse methoden om wetenschappelijke onafhankelijkheid te waarborgen.

NWO en ZonMw zijn de belangrijkste Nederlandse subsidiegevers. Zij waarborgen hun onafhankelijkheid door transparante en strikte procedures bij de beoordeling van subsidieaanvragen. Onafhankelijke beoordelingscommissies evalueren aanvragen op basis van criteria zoals wetenschappelijke kwaliteit en maatschappelijke impact. Daarnaast waarborgen NWO en ZonMw de kwaliteit van het onderzoek via specifieke eisen die worden gesteld aan subsidieaanvragen en tijdens de projectuitvoering. Voorbeelden hiervan zijn verplichtingen op het gebied van open access, datamanagement en duurzaamheid.

Horizon Europe, samen met een aantal andere Europese subsidieprogramma's, verstrekt subsidies voor onderzoek en innovatie op EU-niveau. Kwaliteitszorg omvat diverse regels.

Zo moeten subsidieontvangers verantwoording afleggen via urenregistraties, marktconforme inkoop en controleverklaringen bij grotere budgetten. Audits kunnen tot vijf jaar na afloop plaatsvinden. Aanvragen worden beoordeeld door onafhankelijke experts op basis van criteria zoals excellentie, impact en uitvoering. De selectie verloopt transparant via een gestructureerde peer review. Tijdens de uitvoering gelden aanvullende eisen, zoals verplichtingen rond Open Science en ethische toetsing.

5.6 Samenwerking met derden

Naast financiers uit de publieke sector werkt de academie ook nauw samen met diverse externe partijen uit zowel de publieke als de private sector. Dit kan verschillende vormen aannemen, zoals contractonderzoek, kennistransfer en het delen van universitaire faciliteiten. Bij samenwerkingen met derden is het belangrijk om aandacht te besteden aan mogelijke ethische uitdagingen, zoals belangenconflicten. Het uitgangspunt van de NGWI is transparantie: universiteiten maken inzichtelijk met welke partijen zij samenwerken, en maken concrete afspraken met deze partijen over zaken die de wetenschappelijke integriteit betreffen. Ook is er binnen de wetenschappelijke gemeenschap de nodige zelfreflectie over samenwerking met derden, specifiek [met commerciële partijen](#).

Een UNL-werkgroep heeft een handreiking '[Publiek-private activiteiten in het WO - Overzicht van activiteiten, risico's en beheersmaatregelen](#)' geschreven. De handreiking maakt inzichtelijk welke afwegingen universiteiten maken bij het aangaan van samenwerking met private partijen.

Hierin spelen in dit document benoemde instrumenten ook een rol, zoals de [NGWI](#) en de [sectorale regeling nevenwerkzaamheden](#).

Ook gebruiken universiteiten de [Toolkit Maatschappelijk Verantwoord Licentiëren](#) en zijn er duidelijke afspraken over onderwerpen als intellectueel eigendom, belangenverstrengeling en [private investering met publieke middelen](#). Contractonderzoek met bedrijven moet bijvoorbeeld zo veel mogelijk tegen de integrale kostprijs gebeuren, om staatssteun en marktverstoring te voorkomen.

Ten slotte zijn kennisinstellingen ook gebonden aan de kwaliteitseisen van hun partners bij publiek-private samenwerking binnen bepaalde programma's. Het financieren van publiek-privaat onderzoek door middel van het publiek-private samenwerkingsprogramma (PPS-programma) gebeurt bijvoorbeeld via [regelingen](#) die door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) zijn vastgesteld.

Wetenschappers moeten in staat zijn om hun onderzoek te doen en onderwijs te geven volgens academische kernwaarden, vrij van beïnvloeding door commerciële of politieke belangen, en volledig in lijn met wetenschappelijke standaarden, methodes en richtlijnen.

Ethische overwegingen en kennisveiligheid

Digitale soevereiniteit en externe geldstromen

Wetenschapsfinanciers en samenwerking met derden

Kwaliteitszorg personeel en promovendi

Samenvatting

Introductie

1

Tijdlijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteits-instrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

5.7 Kwaliteitszorg in universitair personeelsbeleid

Een gedeelte van de wetenschappelijke kwaliteitszorg hangt samen met de verantwoordelijkheden van de universiteit als werkgever. Universiteiten organiseren hun personeelsbeleid binnen de kaders van de [cao Nederlandse Universiteiten](#).

Het instellingsbestuur draagt zorg voor selectie en beoordeling van medewerkers via een [functie-ordeningssysteem](#) en dient daarbij wettelijke voorschriften en eisen van zorgvuldigheid in acht te nemen. Op basis hiervan bepaalt een universiteit onder welke omstandigheden wetenschappers aangenomen, bevordert of anders beoordeeld worden. Voor dit doelinde hanteren universiteiten een gezamenlijk [competentie-instrument](#).

Door voorzieningen zoals een gestructureerd trainingsaanbod, loopbaanbegeleiding en beoordelingsgesprekken te verankeren in de kwaliteitscyclus, stimuleren universiteiten professionele ontwikkeling en borging van kwaliteit. Ook implementeren universiteiten de principes van het programma [Erkennen & Waarderen](#), met als doelstelling om wetenschappers op kwaliteit in plaats van kwantiteit te beoordelen en ruimte te bieden voor loopbaanpaden die meer op onderwijs of samenwerking met maatschappelijke partners zijn gericht. Diverse universiteiten hebben deze uitgangspunten al ondergebracht in hun bevorderings- en benoemingsbeleid. Hierdoor ontstaat een directe koppeling tussen individuele ontwikkeling, institutionele kwaliteitsdoelstellingen en de uiteindelijke bijdrage van wetenschappelijk onderzoek aan de maatschappij.

5.8 Kwaliteitszorg rondom promovendi

Promovendi hebben een unieke positie: ze voeren origineel onderzoek uit en spelen een centrale rol in het ondersteunen van grote projecten, maar zijn ook nog wetenschappers in opleiding die speciale aandacht en faciliteiten nodig hebben. De kwaliteitszorg rondom promovendi is gericht op het ontwikkelen van onafhankelijke, hooggekwalificeerde onderzoekers, conform de aanbevelingen in "[Een gezonde praktijk in het Nederlandse Promotiestelsel 2.0](#)".

Begeleiding volgt het vier-ogenprincipe: elke promovendus heeft ten minste twee (co-)promotoren, met maandelijks contactmomenten. Binnen drie maanden na start wordt een Opleidings- en Begeleidingsplan (OBP) opgesteld, inclusief onderzoeksopzet, planning, kwaliteitsverwachtingen en trainingen in academische vaardigheden, transferable skills en wetenschappelijke integriteit. Een go/no go-gesprek binnen

18 maanden evalueert de voortgang en haalbaarheid van het promotieonderzoek. Tijdens het promotietraject borgen universiteiten inbedding in graduate schools voor peer feedback, toegang tot faciliteiten en netwerkvorming. Afronding omvat exitgesprekken en beoordeling van het proefschrift door een onafhankelijke commissie.

Universiteiten sturen actief bij op hun promovendibeleid door zowel intern als nationaal toezicht te organiseren. Binnen de universiteit gebeurt dit via structurele begeleiding en monitoring van individuele promotietrajecten. Op nationaal niveau vindt aanvullende bijsturing plaats via instrumenten zoals het Strategy Evaluation Protocol (SEP) en de [landelijke Promovendi-enquête](#), waarmee ervaringen en knelpunten van promovendi in kaart worden gebracht. De uitkomsten daarvan worden benut om beleid te verbeteren en gezamenlijke kwaliteitsafspraken te maken. Dit is cruciaal, want promovendi vormen de voorhoede van academische vernieuwing en hun ervaringen en prestaties geven direct inzicht in de effectiviteit van het wetenschappelijke stelsel.

Samenvatting

Introductie

1

Tijdslijn

2

Kernprincipes

3

Definitie en kenmerken

4

Kwaliteitsinstrumenten

5

Aanvullende instrumenten

6

Fictieve casus

6. Fictieve casus wetenschappelijke integriteit

De kwaliteitsinstrumenten en standaarden uit dit document komen in de praktijk tot uiting. De onderstaande fictieve casus dient om dit tastbaarder te maken.

Prof. dr. Koning is bijzonder hoogleraar psychologie aan een Nederlandse universiteit. Haar bijzondere leerstoel wordt gefinancierd door een stichting die verbonden is aan een consortium van gezondheidsorganisaties (zie [5.4](#) en [5.6](#) voor meer informatie over samenwerking met derden en over bijzondere leerstoelen). De leerstoel is bij aanvang ingesteld door het College van Bestuur, en is vooraf getoetst op wetenschappelijke onafhankelijkheid. In de overeenkomst tussen universiteit en financier is expliciet vastgelegd dat de financier geen invloed mag uitoefenen op de inhoud van het onderzoek en de wijze van uitvoering.

Nadat de hoogleraar een artikel over gedragspsychologische interventies bij stressmanagement heeft gepubliceerd, ontdekt een promovendus dat eerdere versies van het artikel kritischer waren over de effectiviteit van bepaalde interventies. Tijdens het reviewproces is alleen de nieuwste versie van het artikel bekeken, waardoor dit gedurende de toetsing niet opviel (zie [4.3](#) voor meer informatie over peer review). De promovendus gaat in gesprek met prof. dr. Koning en ontdekt dat deze passages op verzoek van de financier zijn afgezwakt voorafgaand aan publicatie. De hoogleraar verklaart dat dit gebeurde in het kader van “constructieve afstemming”. De promovendus trekt dit in twijfel en dient, na herhaaldelijke gesprekken met de hoogleraar, een klacht in.

Gevolg

Naar aanleiding van een klacht van de promovendus stelt de universiteit een onderzoek in via haar Commissie Wetenschappelijke Integriteit (CWI). Deze concludeert dat er sprake is van ongewenste externe beïnvloeding, wat in strijd is met de normen in de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (NGWI) en de academische vrijheid aantast. Dit heeft als gevolg dat de universiteit de samenwerking met de financier herziet, het samenwerkingsreglement aanscherpt, en maatregelen neemt om de onafhankelijkheid van bijzondere leerstoelen strikter te borgen (Zie [2.1](#) voor meer informatie over academische vrijheid en [4.1](#) voor de NGWI en de rol van CWI's).

Deze casus toont het belang van transparante afspraken en structurele toetsing van externe invloed. Het onderstreept ook de verantwoordelijkheid die de instelling neemt en geacht wordt te nemen om de wetenschappelijke kwaliteit en integriteit beter te borgen. Tegelijk toont het aan hoe kritische analyse van wetenschap en met elkaar in gesprek gaan een essentiële rol spelen in het functioneren van het bredere stelsel van kwaliteitszorg binnen de academische gemeenschap.

Deze casus onderstreept het belang van transparante afspraken en structurele toetsing van externe invloed.

Vragen of onduidelijkheden?
Neem [contact](#) met ons op!